

Глава 79 ВЧИНЕННЯ ДІЙ В МАЙНОВИХ ІНТЕРЕСАХ ІНШОЇ ОСОБИ БЕЗ ЇЇ ДОРУЧЕННЯ

Стаття 1158. Право на вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення

1. Якщо майновим інтересам іншої особи загрожує небезпека настання невідповідних для неї майнових наслідків, особа має право без доручення вчинити дії, спрямовані на їх попередження, усунення або зменшення.

2. Особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана при першій нагоді повідомити її про свої дії. Якщо ці дії будуть схвалені іншою особою, надалі до відносин сторін застосовуються положення про відповідний договір.

3. Якщо особа, яка розпочала дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, не має можливості повідомити про свої дії цю особу, вона зобов'язана вжити усіх залежних від неї заходів щодо попередження, усунення або зменшення невідповідних майнових наслідків для іншої особи. Особа, яка вчиняє дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана взяти на себе всі обов'язки, пов'язані із вчиненням цих дій, зокрема обов'язки щодо вчинених правочинів.

Зобов'язання, що виникають з вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення, характеризують новий підхід до регулювання цивільно-правових відносин. Завдяки наявності таких норм суттєво збільшуються можливості захисту прав та законних інтересів учасників майнових відносин.

Цей вид зобов'язань був розроблений ще римськими юристами і має назву «Negotiorum gestio», що означає таке відношення, коли одна особа (гестор) веде справи іншої особи (домінуса), управляє його майном і т.п., не маючи на те доручення від цієї другої особи. Ідея Negotiorum gestio формулювалася наступним чином: в принципі ніхто не повинен піклуватися про справи іншої особи і не має права вмішуватися у чужі справи. Однак, право захищає інтереси того, хто добровільно займається справами іншого. Воно визнає за ним право на відшкодування витрат і таким чином заохочує людей до ведення справ інших осіб. Наприклад, під час відсутності господаря будинку інша особа проводить необхідний ремонт будинку. Якщо втручання у чужі справи буде визнано виправданим, то господар (домінує) повинен відшкодувати усі витрати гестора.

Суб'єктами зобов'язання виступають особа, що здійснює без доручення дії в інтересах іншої особи — гестор, та особа (домінус), справи якої ведуться гестором.

Під вчиненням дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення розуміється недоговірне зобов'язання, що виникає в силу навмисного здійснення особою (гестором) добровільних, необхідних, доцільних юридичних та/або фактичних дій в інтересах іншої особи (домінуса), якщо майновим інтересам іншої особи загрожує небезпека настання невігідних для неї майнових наслідків та породжує обов'язок домінуса відшкодувати витрати гестора.

Дії в інтересах іншої особи без доручення повинні бути спрямовані на попередження, усунення або зменшення небезпеки настання невігідних для неї майнових наслідків.

Слова «без доручення» нерозривно пов'язані з найменуванням цього інституту і означають не тільки відсутність договору або згоди укласти договір у майбутньому. Правила цього зобов'язання не застосовуються у разі діяльності організацій, для яких такі дії є метою їх діяльності (наприклад, служба пожежної охорони, благодійні фонди), а також в тих випадках, коли ведення чужих справ є обов'язком відповідно до закону, адміністративного акта або за інших підстав (наприклад, опіка, піклування).

Гестор зобов'язаний при першій нагоді повідомити зацікавлену особу про вчинення дій в його інтересах. Ця умова пов'язана з тим, що хоч гестор і вчиняє дії, спрямовані на попередження, усунення або зменшення небезпеки, він все ж таки втручається у справи іншої особи (домінуса), чим в певній мірі обмежує права домінуса та створює для нього обов'язки.

У разі, коли домінус не ухвалить дії гестора, то останній зобов'язаний їх припинити. Якщо ж заінтересована особа схвалить ці дії, надалі до відносин сторін застосовуються правила відповідного договору. У залежності від характеру дій це можуть бути правила договору поруки, підряду, схову та ін. Цей факт надасть можливість гестору, що змінив свій статус і став відповідно повіреним, виконавцем, хранителем та ін., вимагати укладення відповідного договору і обговорювати умови оплати своїх послуг. Якщо гестор вже розпочав дії в майнових інтересах домінуса, але не має можливості повідомити про це домінуса, він зобов'язаний вжити усіх залежних від нього заходів щодо

попередження, усунення або зменшення невігідних майнових наслідків для домінуса. При цьому гестор зобов'язаний взяти на себе всі обов'язки, пов'язані із вчиненням цих дій, зокрема, обов'язки щодо вчинених правочинів. Невиконання цих обов'язків з боку гестора може нанести шкоду майновим інтересам домінуса, оскільки, розпочавши дії, він вже показав третім особам, що майнові інтереси домінуса захищаються. Тому вони (треті особи) не будуть здійснювати необхідні заходи щодо захисту майнових інтересів домінуса.

Стаття 1159. Надання звіту про вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення

1. Особа, яка вчинила дії в інтересах іншої особи без її доручення, зобов'язана негайно після закінчення цих дій надати особі, в майнових інтересах якої були вчинені дії, звіт про ці дії і передати їй усе, що при цьому було одержано.

Негайно після закінчення дій в інтересах іншої особи без її доручення особа, що вела справу (гестор), зобов'язана надати зацікавленій особі (домінусу) звіт про свої дії. У звіті зазначаються усі данні про здійсненні дії та про їх результати. До звіту необхідно додати документи, що підтверджують розмір понесених витрат, на відшкодування яких претендує гестор (чеки, квитанції, договори тощо). Крім цього, домінусу необхідно передати майно, що було отримане в результаті вчинених правочинів в інтересах домінуса або виконання певної роботи (послуг), а також документи, що підтверджують факт отримання для домінуса певних прав.

Стаття 1160. Відшкодування витрат, понесених особою у зв'язку із вчиненням нею дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення

1. Особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, має право вимагати від цієї особи відшкодування фактично зроблених витрат, якщо вони були виправдані обставинами, за яких були вчинені дії.

2. Якщо особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, при першій нагоді не повідомила цю особу про свої дії, вона не має права вимагати відшкодування зроблених витрат.

Інститут вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення, з одного боку, забезпечує захист інтересів власника майна або володаря майнових благ від безпідставного втручання в його справи, а з іншого, — створені стимули та гарантії для осіб, що здійснюють дії по запобіганню шкоди, яка загрожує чужим майновим правам.

Якщо гестор, діючи в інтересах домінуса, поніс у зв'язку з цим певні витрати, він має право на відшкодування фактично зроблених витрат. При цьому необхідно мати на увазі, що дії повинні бути виправдані обставинами справи. Положення цієї статті передбачають, що захист інтересів домінуса здійснюється за його ж рахунок.

Під фактично зробленими витратами, які виправдані обставинами справи, розуміються такі витрати, без яких майнові інтереси домінуса зазнали б шкоди. Ці витрати повинні бути необхідними, доцільними та здійснюватися навмисно на користь іншої особи. За наявності таких обставин та за відсутності вини гестора право на відшкодування витрат зберігається і в тому випадку, якщо зберегти майно та інші майнові інтереси домінуса не вдалося.

Якщо особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, при першій нагоді не повідомила цю особу про свої дії, вона не має права вимагати відшкодування зроблених витрат. У даному випадку особа, що вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, порушила свій обов'язок про необхідність при першій нагоді повідомити про свої дії зацікавлену особу (ч.2 ст.1158 ЦК). Не виконавши свій обов'язок, особа фактично втрутилася в справи іншої особи. При цьому вона позбавила зацікавлену особу самостійно вжити заходи для захисту своїх прав. Як наслідок особа, яка вчинила дії в майнових інтересах іншої особи без її доручення, втрачає право вимагати відшкодування зроблених витрат.

Слід відмітити, що навмисне здійснення дій у чужому інтересі не породжує виникнення відповідних зобов'язань, якщо дії ці здійснювалися з метою обдарувати (у широкому значенні цього слова) домінуса, наприклад, ведення чужих справ без доручення носило характер безоплатної дружньої послуги.

